

NEKROLÓG

Viczián János (1940–2013). A magyar lexikográfia jeles alakjának, Viczián Jánosnak elhunytával (2013. augusztus 18.) egy nagy lexikográfiai hagyomány utolsó képviselőjét veszítette el a magyar tudományos élet. E hagyomány megteremtője még Szinnyei József (1830–1913) volt, akinek a *Magyar írók élete és munkái* című 14 kötetes biobibliográfiai lexikona – egyetlen embernek a maga nemében utolérhetetlen teljesítménye – mintává vált. Az ő munkáját, ugyanezzel a címmel, Gulyás Pál (1881–1963) folytatta, akinek azonban már nem adatott meg, hogy nagy gyűjtését maradéktalanul nyomtatásban is láthassa – az ő gyűjtéséből életében, 1939 és 1943 közt, csak az első hat kötet jelent meg. Az elárvult cédulatömeget Viczián János „örökölte meg”, s ő, ma már tudjuk, fölnőtt az önként vállalt nagy feladathoz. Gulyás váltakozó kidolgozottságban és formában megmaradt anyagát mintaszerűen „sajtó alá rendezte” – tető alá hozta. Az első pár kötet esetében szerepe még csakugyan az „egyszerű” sajtó alá rendezőé volt, ám utóbb – saját anyagát is beledolgozva a cédulákba – voltaképpen társszerzőként csinálta meg a köteteket. (A tervvel 1981-ben állt elő, a kötetek 1990 és 2002 közt jelentek meg.) E vállalkozása eredményeként a VII–XIX. kötet ma már hozzáférhető, a többi, mint a gyászjelentés (Magyar Nemzet 2013. szeptember 14., 18.) hírül adja, sajnos, „csak” Viczián János számítógépében van meg. Így a *Magyar írók élete és munkáinak* ma két sorozata áll rendelkezésünkre: „a Szinnyei” (I–XIV.), valamint „a Gulyás” (I–VI) és „a Gulyás–Viczián” (VII–XIX.). S csak remélhetjük, hogy a számítógépben lévő további kötetek is nyomdafestékhez jutnak. (Ha az utóbbiaknak mégsem valósulna meg a printkiadása, az már az „utókor” szégyene – s jóvátehetetlen vesztesége – lenne. Viczián a maga munkáját elvégezte.)

Viczián János 1940. augusztus 8-án született Békéscsabán. Gimnáziumi tanulmányait szülővárosában, az egyetemet (ELTE) Budapesten végezte. 1960–65 között történelem szakos tanári, 1970-ben könyvtárosi képesítést szerzett. Tanulmányai végeztével könyvtáros lett az MTA Könyvtárában, végezte a hagyományos könyvtári munkát, majd (1979) le is doktorált, de igazi szerepét a bibliográfiai és lexikográfiai munkában találta meg. Nehéz ember volt, aki minden helyzetben öntörvényei szerint mozgott, s akit sarkos véleményei gyakran sodortak konfliktusokba. Sokakat irritált politikai véleményeivel is (ezeket, megvallom, magam sem osztottam), de mindez másodlagosnak tekinthető valódi érdemeihez mérten. Az idők során afféle intézményeken kívüli egyszemélyes intézménnyé vált, aki a lexikográfiai hagyomány nagy szakadásait jórészt egymaga állította helyre, s intézmények munkáját pótolva egy nagy életrajzi adatbázis Szinnyeivel és Gulyással majdnem egyenrangú megteremtője lett.

Nem történész vagy irodalomtörténész volt, szerepét nem a filológiában, a szakvéleményes, egyedi anyagföltárásban lelta meg, hanem a valamilyen módon föltárt, összegyűjtött anyag szisztematikusan elrendezésében, pontos, ökonomikus leírásában, a szócikk optimális tömörségű s maximális információgazdagságú szerkezetének kialakításában. Adatbázisokat hozott létre. E téren is Szinnyei és Gulyás követője volt, de példaadó elődei módszerét tovább finomította, pontosította. S mivel nem egyedi, hanem nagy tömegű adattal dolgozott, fontos fölismerése lett, hogy egy adatbázis szerkezetének, egyes megoldásainak optimalizálása legalább oly fontos, mint az egyes adatok be- és összegyűjtése. Precizitása a maga nemében páratlan volt. Pontosan tudta, hogy egy-egy fölöslegesen használt rag, jel, stb. nagy sorozatban, egy-egy ilyen vaskos kötet esetében hány ív papírt pazarolna el fölöslegesen, de azt is tudta, bizonyos adatokat, adattípusokat föltétlenül meg kell adni. A jeklészlet használata nem

lehet önkényes, a fölösleges karakterek és a hiányzó adatok egyaránt problémát okoznak, s olyan nagy tömegben, mint amilyen egy sok kötetes lexikon, ezeknek a megoldásoknak már anyagi vonzata is komoly. Fölsímelte, hogy egy lexikonkötet az adatok optimális találásának tudománya.

Egy-egy szócikk megírása, tudta, két dolgon múlik. A föltárt (összegyűjtött) adatokon, s ezeknek az adatoknak a pontos, világos leírásán, adatsorrá alakításán. (A szószátyár fogalmazás mindig, mindenhol zavart okoz, egy lexikonban azonban egyenesen megengedhetetlen. Esetlegességet teremt, hibaforrássá válik.) S olyan adatok, mint például a földrajzi és intézménynevek, amelyek olykor egy-két évtized alatt is sokszor és sokat változhatnak, a hozzávetőleges, pontatlan rögzítése egy adatbázisban, különösen megtévesztő lehet. Viczián szörszálhasogató pontossága, amely mindig megkülönböztette vele még az olyan, látszólag indifferens dolgokat is, mint például a megyét és a vármegyét, innen adódott.

A dolog természete szerint a főmű mellett sok egyéb is kikerült műhelyéből. Bibliográfusként kezdte. Elkészítette az 1857 és 1972 közötti magyar egyetemi és főiskolai diáklapok bibliográfiáját (1978), majd egyre inkább a lexikográfia lett tevékenysége fő területe. Ennek során, mintegy melléktermékként, készített mutatót (*Magyar egyetemek és főiskolák földrajzi és intézményi mutatója*, 1990), segédlet jellegű „útmutatót” „a Révai nagylexikon új sorozat cikkírói és szerkesztői számára” (1990), s több „ki kicsoda” típusú kortárs-lexikon munkálatait is irányította: *Ki kicsoda Kassától Prágáig?* (1993), *Ki kicsoda a hírközlésben?* (1994). (Az utóbbi az újságírók, a sajtó, a rádió és televízió szerkesztői, tudósítói adatait regisztrálta.) Egy időben szoros munkakapcsolatban állott a szekszárdi székhelyű Babits kiadóval, amelynek lexikográfiai tanácsadója is volt, s e minőségében ő szerkesztette a Révai új nagylexikona segédkönyveit, így a *Századvég magyarsága* című kötetet (1993) is.

Főművének, a *Magyar írók élete és munkái* mellett, a 15 kötetes *Magyar Katolikus Lexikon* szerkesztése tekinthető, amely 1993-tól az ő keze nyomán lett azzá, ami lett. Az a módszertani következetesség, adatpontosság, lexikográfiai ökonómia, amely e lexikon (egyébként nagyon széles körből merítő, sok területet átfogó) szócikkeit jellemzi, az ő hozzájárulása. Az összegyűjtött s nagyon különböző minőségű anyagból ez a lexikon az ő közreműködésével vált mintaszerűen megformálttá.

Öntörvényűsége – bírálói szerint önféjűsége – sokszor sodorta konfliktusba azokkal, akikkel együtt kellett dolgoznia, s nem úgy teljesítettek, ahogy ő elvárta. Hogy mindig neki volt-e igaza, kérdés, miként utólag már az is sejthető, igazságait sem mindig az optimális formában fogalmazta meg. Makacs is volt. De ezekben az esetekben sem ő vesztette a többit, hanem azok, akik ilyen vagy olyan megfontolásból, esetleg érzéketlenségből nem tudták azt a szakértelmet és szorgalmat a maguk javára fordítani, amit ő jelentett.

Halála a magyar kultúra nagy vesztesége. Nem valószínű, hogy lesz egyhamar, aki a helyére tudna lépni, s vele azonos színvonalon tudná megoldani a ma is megoldásra váró feladatokat.

LENGYEL ANDRÁS